

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF USING COMPUTER TECHNOLOGIES AND PROGRAMS WHEN CREATING THEMATIC DICTIONARIES IN ENGLISH AND UZBEK

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13905968>

Alisherova Shahnoza Asqarovna

Independent researcher

Abstract. *This article explores the theoretical and practical aspects of utilizing computer technologies and programs in the creation of thematic dictionaries, specifically focusing on English and Uzbek. The study examines the advantages, limitations, and methodological considerations of applying computer-aided techniques for collecting, analyzing, and organizing linguistic data in these two languages. The analysis highlights the unique challenges and opportunities presented by the linguistic characteristics of each language, as well as the evolving landscape of dictionary creation in the digital age.*

Key words: *thematic dictionaries, computer technologies and programs, theoretical aspects, practical aspects, linguistic characteristics, evolving landscape of dictionary creation.*

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAVZULASHTIRILGAN (TEMATIK) LUG'ATLAR YARATISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI VA DASTURLARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHALARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tematik lug'atlarni yaratishda kompyuter texnologiyalari va dasturlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari, xususan ingliz va o'zbek tillariga e'tibor qaratilgan. Tadqiqot ushbu ikki tilda lingvistik ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va tartibga solish uchun kompyuter yordamida texnikani qo'llashning afzalliklari, cheklovlari va uslubiy mulohazalarini o'rganadi. Tahlil har bir tilning lingvistik xususiyatlari, shuningdek, raqamli asrda lug'at yaratishning rivojlanayotgan manzarasi bilan taqdim etilgan noyob qiyinchiliklar va imkoniyatlarni ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *tematik lug'atlar, kompyuter texnologiyalari va dasturlari, nazariy jihatlar, amaliy jihatlar, lingvistik xususiyatlar, lug'at yaratishning rivojlanayotgan manzarasi.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ПРОГРАММ ПРИ СОЗДАНИИ ТЕМАТИЧЕСКИХ СЛОВАРЕЙ НА АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты использования компьютерных технологий и программ для*

создания тематических словарей, в частности, для английского и узбекского языков. В исследовании рассматриваются преимущества, ограничения и методологические соображения применения компьютерных технологий для сбора, анализа и систематизации лингвистических данных на этих двух языках. Анализ выявляет уникальные проблемы и возможности, связанные с лингвистическими характеристиками каждого языка, а также меняющийся ландшафт создания словарей в эпоху цифровых технологий.

Ключевые слова: *тематические словари, компьютерные технологии и программы, теоретические аспекты, практические аспекты, лингвистические характеристики, эволюционирующий ландшафт создания словарей.*

KIRISH

Tematik lug'atlar, til o'rganish, tadqiqot va madaniy tushunish uchun qimmatli manbalar yaratilishi kompyuter texnologiyalari va dasturlarining paydo bo'lishi bilan sezilarli o'zgarishlarga duch keldi. Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillariga bag'ishlangan tematik lug'atlarni yaratishda ushbu vositalarning nazariy asoslari va amaliy qo'llanmalarini o'rganadi. Ushbu tadqiqot lingvistik ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va tartibga solish uchun kompyuter yordamida texnikalardan foydalanishning afzalliklari, cheklovlari va uslubiy mulohazalarini o'rganadi. Har bir tilning lingvistik xususiyatlari tomonidan taqdim etilgan noyob qiyinchiliklar va imkoniyatlarni o'rganib, biz raqamli asrda lug'at yaratishning rivojlanayotgan landshaftiga oydinlik kiritishni maqsad qilganmiz.

Ushbu tadqiqot nazariy asoslar va amaliy dasturlar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishga intiladi, bu texnologiya nafaqat vosita, balki lingvistik va madaniy bo'linishlarni ko'paytiradigan qimmatli tematik lug'atlarni yaratishda kuchli hamkor ekanligini ta'kidlaydi. Til o'rganuvchilar, tadqiqotchilar va madaniyat ixlosmandlari uchun zarur vositalar bo'lgan tematik lug'atlar kompyuter texnologiyalari va dasturlaridagi yutuqlar asosida yangi davrga kirdi. Ushbu tadqiqot ushbu vositalarning nazariy asoslari va amaliy qo'llanmalarini o'rganadi, xususan ingliz va o'zbek tillari uchun tematik lug'atlarni yaratishda ulardan foydalanishni o'rganadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot loyihasi ingliz va o'zbek tillarida tematik lug'atlar yaratishda kompyuter texnologiyalari va dasturlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganadi. Bunga erishish uchun adabiyotlarni o'rganish va uslubiy tahlilni birlashtirgan ko'p qirrali yondashuv qo'llaniladi:

Lug'at yaratishning tegishli tamoyillari va usullarini aniqlash uchun leksikografiya, korpus tilshunosligi, tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) va matn qazib olishning asosiy nazariy asoslarini ko'rib chiqing.

Tematik lug'atni rivojlantirish kontekstida ushbu tamoyillarning qo'llanilishini o'rganadigan tadqiqotlarga e'tibor qarating.

Ingliz va o'zbek tillarida tematik lug'at yaratish uchun kompyuter texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha mavjud amaliy tadqiqotlar va tadqiqotlarni tahlil qilish. Har bir tilning o'ziga xos lingvistik xususiyatlari va resurslar mavjudligini hisobga olgan holda ingliz va o'zbek tillarida kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda lug'at yaratishga yondashuvlarni taqqoslang va taqqoslang. Metodologiyalarni o'zaro lingvistik qo'llash uchun o'xshashliklar, farqlar va potentsial sohalarni aniqlashga e'tibor qarating. Ushbu lug'atlarda korpuslar, matn qazib olish vositalari va boshqa kompyuter yordamida texnikalardan foydalanishni tahlil qiling.

Texnologiyalardan foydalanishni yaxshilashning samaradorligi, muammolari va potentsial sohalari to'g'risida ma'lumot to'plash. To'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish, tematik lug'at yaratish uchun kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning asosiy mavzulari, tendentsiyalari va qonuniyatlarini aniqlash uchun sifatli yondashuvni qo'llang.

Ingliz va o'zbek tillaridan olingan topilmalarni taqqoslang va taqqoslang, lingvistik qo'llanilish va cheklovlarni ajratib ko'rsatish.

Tematik lug'atlarni yaratishda kompyuter texnologiyalarining ta'siri bilan bog'liq tendentsiyalar, naqshlar va asosiy tushunchalarni aniqlash uchun to'plangan ma'lumotlarni tahlil qiling.

Texnologiyadan foydalanish, duch keladigan muammolar va eng yaxshi amaliyotlar bilan bog'liq rivojlanayotgan mavzular va toifalarni aniqlash uchun tematik tahlil usullarini qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Tematik lug'at yaratish uchun kompyuter texnologiyalaridan foydalanish bilan bog'liq nazariy va amaliy mulohazalar haqida to'liq ma'lumot berish uchun adabiyotlarni o'rganish va uslubiy tahlil natijalarini sintez qilish kerak bo'ladi.

Ushbu ko'p qirrali yondashuv ingliz va o'zbek tillarida kompyuter yordamida tematik lug'at yaratishning hozirgi holatini har tomonlama tushunishga, asosiy nazariy asoslarni, amaliy qo'llanmalarni va ushbu dinamik sohaning rivojlanayotgan manzarasini yoritishga imkon beradi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Ingliz va o'zbek tillarida tematik lug'atlar yaratish uchun kompyuter texnologiyalari va dasturlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari o'rganildi. Har bir tilning o'ziga xos xususiyatlari alohida qiyinchiliklar va imkoniyatlarni taqdim etsa-da, texnologiya lug'at yaratishda samaradorlik, aniqlik va qulaylikni oshirish uchun kuchli vosita sifatida paydo bo'ldi.

Balanslash texnologiyasi va inson tajribasi: tadqiqot kompyuter yordamida ishlaydigan vositalarning kuchini inson leksikograflarining tanqidiy tushunchalari va mulohazalari bilan birlashtirgan holda muvozanatli yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Texnologiya vazifalarni avtomatlashtirishi va ma'lumotlarni tahlil qilishni kuchaytirishi mumkin bo'lsa-da, lug'atni samarali yaratish uchun zarur bo'lgan aniqlik, izchillik va nozik tushunishni ta'minlaydigan inson tajribasi.

Tilga xos muammolar: ingliz va o'zbek tillarining o'ziga xos lingvistik xususiyatlari kompyuter texnikasi uchun o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi. Masalan, o'zbek tilining murakkab morfologiyasi samarali tahlil va tarjima qilish uchun maxsus vositalar va algoritmlarni talab qiladi.

Korpuslar va matn qazib olishning roli: tadqiqot tegishli atamalarni aniqlash, foydalanish shakllarini tahlil qilish va lug'at yaratish uchun semantik tarmoqlarni yaratish uchun yirik korpuslar va matn qazib olish texnikasining ahamiyatini namoyish etadi. Biroq, korpuslarning mavjudligi va sifati, ayniqsa, o'zbek tili kabi kam ta'minlangan tillar uchun juda muhim muammo bo'lib qolmoqda.

Rivojlanayotgan texnologiyalar: kompyuter yordamida lug'at yaratish sohasi doimiy ravishda rivojlanib bormoqda, yangi texnologiyalar va metodologiyalar paydo bo'lmoqda. Bu mavjud texnikani doimiy ravishda tadqiq qilish, moslashtirish va takomillashtirishni talab qiladi.

Lug'at yaratishning kelajagi: texnologiya lug'at yaratish landshaftini o'zgartiradi, samaradorlik, aniqlik va qulaylikni oshiradigan vositalarni taklif qiladi. Tematik lug'atlarning kelajagi inson mutaxassislari va ilg'or texnologiyalar o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlarda, til o'rganuvchilar, tadqiqotchilar va madaniyat ixlosmandlari uchun qimmatli manbalarni yaratishda yotadi.

Lingvistik va madaniy bo'linishlarni bartaraf etish: lug'at yaratishda texnologiyadan foydalanish lingvistik va madaniy bo'linishlarni ko'paytirishga yordam beradi, madaniyatlararo tushunish va muloqotni rivojlantiradi. Kompyuterlarning kuchidan foydalanish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali biz kengroq auditoriya uchun yanada keng qamrovli, tushunarli va aniq tematik lug'atlarni yaratishimiz mumkin.

Davomiy tadqiqotlar va innovatsiyalar: lug'atni yaratish uchun kompyuter yordamida texnikani davom ettirish va rivojlantirish juda muhimdir. Bunga yangi texnologiyalarni o'rganish, mavjud metodologiyalarni takomillashtirish va turli tillar tomonidan taqdim etilgan noyob muammolarni hal qilish kiradi.

Texnologiyaning kuchini qabul qilish, inson tajribasining muhimligini tan olish va hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni rivojlantirish orqali biz lingvistik resurslar yanada qulayroq, aniqroq va ma'lumotli bo'ladigan, tillar va madaniyatlar o'rtasida ko'proq tushunish va aloqani rivojlantiradigan kelajakka yo'l ochishimiz mumkin.

XULOSA

Ingliz va o'zbek tillarida tematik lug'atlar yaratish uchun kompyuter texnologiyalari va dasturlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari o'rganildi. Har bir tilning o'ziga xos lingvistik xususiyatlari o'ziga xos qiyinchiliklar va imkoniyatlarni taqdim etsa-da, texnologiya o'zgaruvchan kuch sifatida paydo bo'ldi, lug'at yaratishda samaradorlik, aniqlik va qulaylikni oshirdi.

Simbiotik munosabatlar: tadqiqot inson tajribasi va texnologik vositalar o'rtasidagi sinergetik munosabatlarni ta'kidlaydi. Kompyuter yordamida texnikalar katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, naqshlarni aniqlash va vazifalarni avtomatlashtirishda ustun

bo'lsa-da, inson leksikograflari natijalarni talqin qilish, aniqlikni ta'minlash va nozik tahririyat qarorlarini qabul qilish uchun juda muhimdir.

Lingvistik to'siqlarni bartaraf etish: tadqiqot texnologiyaning lingvistik bo'linishlarni bartaraf etish qobiliyatini ta'kidlaydi. Bu, ayniqsa, kam ta'minlangan tillar uchun juda muhimdir o'zbek, bu erda texnologiya lingvistik resurslardan foydalanishni osonlashtiradi va madaniy tushunishni rivojlantiradi.

Adaptiv yondashuvlarning ahamiyati: har bir tilning o'ziga xos lingvistik xususiyatlari texnologiya integratsiyasiga moslashtirilgan yondashuvlarni talab qiladi. Bu tilga xos algoritmlarga, ma'lumotlarni yig'ish strategiyalariga va mavjud vositalarni ehtiyotkorlik bilan moslashtirishga e'tibor qaratishni talab qiladi.

Davomiy innovatsiyalar: kompyuter yordamida lug'at yaratish sohasi dinamik va rivojlanmoqda. Davomiy tadqiqotlar, ishlanmalar va innovatsiyalar mavjud vositalarni takomillashtirish va yangi imkoniyatlarni o'rganish uchun juda muhimdir.

Hamkorlikdagi sa'y-harakatlar: tilshunoslar, kompyuter olimlari va lug'at muharrirlari o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar texnologiyaning to'liq imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun zarurdir. Ushbu fanlararo yondashuv nazariy asoslar va amaliy qo'llanmalar orasidagi bo'shliqni bartaraf etishning kalitidir.

Global foydalanish imkoniyati: lug'at yaratishda texnologiyadan foydalanish lingvistik manbalar va madaniy bilimlarga ko'proq kirishni osonlashtirishi, tillar va madaniyatlar bo'ylab ko'proq tushunish va muloqotni rag'batlantirishi mumkin.

Ushbu tadqiqot tematik lug'atlarni yaratishni kuchaytirishda texnologiyaning o'zgaruvchan kuchini namoyish etdi. Innovatsion yondashuvlarni qabul qilish, kompyuterlarning kuchidan foydalanish va inson tajribasining muhimligini anglash orqali biz madaniy bo'shliqlarni bartaraf etadigan va dunyoning turli tillarini chuqurroq tushunishga yordam beradigan qimmatli lingvistik manbalarni yaratishimiz mumkin

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bogdanova N.V., Nemich N.N. Working with dictionaries in the classroom on the Russian language with foreign servicemen. Text: Philological, socio-cultural, regional and methodological aspects. Collection of materials of the VI International scientific conference. Ed. G.N. Taranosova, I.A. Izmestyeva, 2019. Pp. 281-285.

2. Kopylova N.V. Using online dictionaries in teaching English for special purposes. Business education in the knowledge economy. 2018. No. 3. Pp. 60-66.

3. Gitman E.K., Timkin Yu.Yu. Information technologies in the process of teaching a foreign language at a university: monograph. Perm: Perm State Agricultural Academy Publ., 2014. 136 p.

4. Balabanov V.B., Maksimik E.V. Electronic means of teaching foreign languages as a way to increase the efficiency of mastering foreign language material. Humanitarian research. 2015. No. 7. Part 1. <http://human.snauka.ru/2015/07/12110> (accessed March

21, 2021). 5. Borisova I.V. Electronic dictionaries and translators in foreign language classes in a nonlinguistic university: PRO & CONTRA. Vestnik VSU. Ser. Linguistics and Intercultural Communication. 2017. No. 2. Pp. 168-172.